

Задължителното професионално застраховане

Христина Атанасова

Compulsory insurance is an exception to the principle of voluntary insurance. Compulsory insurance are not exhaustively covered and listed in Insurance Act. Compulsory insurance is introduced, provided that the protection they need subjects suffered damage is in the public interest. Professional liability insurance can be defined as insurance of civil liability of individuals. Its specificity lies in the fact that the insurer is liable only for such damages and losses incurred in the exercise of a profession.

Key words: *legislation on compulsory insurance, insurance "Professional Liability", free and regulated professions*

Съгласно Кодекса за застраховането (чл. 6, ал. 1) – застраховането се извършва на принципа на доброволност, но пак там (ал. 2) се постановява, че може да съществува и задължително застраховане, което обаче се установява само по някой от нормативно уредените начини: със специален закон или с международен договор (ратифициран, обнародван и влязъл в сила за страната ни). По този нормативен път българският законодател урежда два вида застраховане – доброволно (което е правилото) и задължително (което е изключението).

Задължителните застраховки не са изчерпателно уредени и изброени в КЗ. Съгласно чл. 249 от КЗ е предвидено, че задължителни застраховки са: „Гражданска отговорност“ на автомобилистите; „Злополука“ на пътниците в средствата за обществен превоз (наричана за краткост „Злополука на пътниците“), както и други застраховки, които се уреждат от специалното законодателство или такива, които са предвидени в международни договори, по които РБългария е страна, след ратифицирането им (от Народното събрание или от Министерския съвет) и влизането им сила. Кодексът урежда изчерпателно само задължителните застраховки „Гражданска отговорност“ на автомобилистите (чл. 257 – 275) и „Злополука“ на пътниците (чл. 276 – 281). Правната уредба на останалите задължителни професионални застраховки се намира в отделни специални закони на гражданското законодателство. Що се отнася до международните договори, считам че щом задължителното застраховане в РБългария се урежда от закони, то следователно и международните договори, които са ратифицирани от Народното събрание, ще имат силата на закон и в този случай те ще са част от застрахователната уредба на задължителните застраховки. Потвърдените от Министерския съвет международни договори имат силата на постановления и в този случай те нямат силата на закон, следователно не могат да предвиждат въвеждане на задължителни застраховки, т.е. не може с постановление на МС да се дава нормативна уредба на задължителна застраховка. Актовете на МС следват законите на НС в йерархичната стълбичка на нормативните актове. С постановленията на МС могат да се приемат правилници и наредби, което означава, че не може с подзаконен нормативен акт да се въвежда задължително застраховане, тъй като КЗ изрично предвижда, че задължителните застраховки могат да намерят своята нормативна уредба само и единствено със специален закон.

Задължителното застраховане се въвежда, при условие че защитата, от която се нуждаят субектите, претърпели вреди, е от обществен интерес. В този смисъл задължителните застраховки, предвидени в специалното законодателство, могат да се обособят в два основни клона:

а) задължителна застраховка срещу „Злополука“ и „Живот“ за сметка на работодателя;

б) задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ за вреди, които могат да настъпят в следствие на виновно изпълнение или неизпълнение при упражняване на професионална дейност (застраховка „Професионална отговорност“).

Съгласно действащите и някои отменени вече закони работодателят е длъжен и беше длъжен да застраховка срещу „Злополука“ и „Живот“:

1. Председателят, членовете и органите на Сметната палата (чл. 37 от Закона за Сметната палата);
2. Органите по чл.7, ал.1 на НАП (чл. 15 от Закона за Националната агенция за приходите);
3. Служителите в Агенцията за борба срещу изпирането на пари (чл. 17а, ал. 5 (отм.) от Закона за мерките срещу изпирането на пари);
4. Митническите служители (чл. 15, ал. 1, т. 6 от Закона за митниците);
5. Органите и служителите в държавния вътрешен финансов контрол (чл. 12 от Закона за държавната финансова инспекция);
6. Служителите от парковата охрана в системата на Министерството на околната среда и водите (чл. 71 от Закона за защитените територии);
7. Горските стражари (чл. 192, ал. 1 от Закона за горите);
8. Инспекторите по риболовен надзор в системата на Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури (чл. 54, ал. 4 от Закона за рибарството и аквакултурите).
9. Работниците/служителите в Държавната агенция по стандартизация и метрология (чл. 30в от Закона за чистотата на атмосферния въздух – с изм. ДВ, бр. 99 от 2006г. това право е отменено.);
10. Работниците/служителите в Държавната комисия по хазарта (чл. 16, ал.4 от Закона за хазарта);
11. Работниците/служителите в Главна дирекция „Надзор на пазара“ (чл. 30ж, ал. 2 от Закона за техническите изисквания към продуктите);
12. Съдиите, прокурорите и следователите, както и съдебните и прокурорските помощници (чл. 224, ал. 2 и чл. 246б, ал. 4 от Закона за съдебната власт);
13. Пощенските оператори на универсална пощенска услуга (чл. 20 (отм. ДВ, бр. 102/2010г. от Закона за пощенските услуги, съгласно списък, съгласуван с Комисията за регулиране на съобщенията);
14. Военнослужещите в българската армия (чл. 223, ал. 1 от Закона за отбраната и въоръжените сили на РБългария);
15. Работниците/служителите в МВР (чл. 208, ал.1 от Закона за МВР);
16. Работниците/служителите в местата за лишаване от свобода (чл. 20 от Закона за изпълнение на наказанията);
17. Длъжностните лица по чл. 75, ал. 1 от Закона за измерванията (чл. 80 от същия);
18. Работниците/служителите в далекосъобщенията (чл. 228, ал. 1 от Закона за далекосъобщенията (отм.));
19. Авиационните оператори и персонала, зает в авиацията (чл. 64, ал. 5 от Закона за гражданското въздухоплаване);
20. Работниците/служителите с рискови професии или с рискови работни места, определени с Наредба за задължителното застраховане на работници и служители за риска „трудова злополука“ (чл. 52, ал. 1 от Закона за здравословни и безопасни условия на труд).

Според сега действащото специално законодателство и в два проектозакона задължителна застраховка „Професионална отговорност“ са длъжни да сключат:

1. Адвокатите (чл. 50 от Закона за адвокатурата);
2. Нотариусите, помощник – нотариусите и служителите в нотариалната кантора (чл. 30 от Закона за нотариусите и нотариалната дейност);
3. частните съдебни изпълнители (чл. 25 от Закона за частните съдебни изпълнители);

4. Застрахователните брокери и застрахователните агенти (чл. 156 и чл. 167, ал. 2 от КЗ);
5. Лечебните заведения за лицата, които упражняват медицинска професия в заведението (чл. 189 от Закона за здравето);
6. Правоспособни лица, работещи в системата на кадастъра и имотния регистър (чл. 20, ал. 3 ЗКИР);
7. Служителите, работещи при ЮЛ или ЕТ, осъществяващи охранителна дейност с носене на огнестрелно оръжие (чл. 14, ал. 5 от Закона за контрол над взривните вещества, огнестрелните оръжия и боеприпасите (отм. 2010г.));
8. Проектанти, консултанти, строители и лица, упражняващи строителен надзор (чл. 171 – 174 от Закона за устройство на територията);
9. Регистрираните одитори (чл. 33, ал. 1, т. 14 от Закона за независимия финансов одит);
10. Доставчиците на удостоверителни услуги (чл. 21, ал. 1, т. 1 от Закона за електронния документ и електронния подпис);
11. Авиационните оператори за отговорността си към: пътниците в случай на злополука; за липса или повреда на багаж, товари или поща; и към трети лица (чл. 64, ал. 5 от Закона за гражданското въздухоплаване).
12. Съгласно два законопроекта (Закон за брокерите на недвижими имоти и Закон за представителите по индустриална собственост) се предвижда въвеждане на застраховка „Професионална отговорност“ за брокерите на недвижими имоти и за представителите по индустриална собственост.

Застраховането на професионалната отговорност може да се определи като застраховане на гражданската отговорност на лицата. Нейната специфика се изразява в това, че застрахователят отговаря само за такива вреди и загуби, които са възникнали при упражняването на определена професия. Като подвид на „Гражданската отговорност“ и при „Професионалната отговорност“ следва да са налице трите предпоставки, които обвързват застрахователя да плати застрахователното обезщетение. Това са: вина, вреда и причинна връзка между тях. Липсата на един от тези елементи, освобождава застрахователя от отговорност. Тази отговорност намира своята нормативна уредба в гражданското законодателство. Чл. 45 от ЗЗД, уреждащ деликта (гражданската отговорност) постановява, че всеки, който е причинил виновно вреди на друго лице, е длъжен да ги поправи. Професионалната отговорност, намираща уредба в специалното гражданско законодателство, е доразвитие на това общо правило. В специалните закони нормотворецът е счел че за практикуването на определени професии, е нужно да бъде сключена задължителна застраховка „Професионална отговорност“. Една голяма част от лицата, желаещи да практикуват определена професия, са длъжни предварително да сключат застраховката. Това означава, че без такава застраховка те не могат да реализират своите професионални права и задължения, макар да отговорят на всички останали критерии за упражняването на съответната професия. Лимитите на тази отговорност се определят по различен начин. Примерно за застрахователния брокер минималната застрахователна сума се определя в КЗ, но при адвокатите, нотариусите, частните съдебни изпълнители, компетентността за лимитиране на отговорност принадлежи на съответния орган – Висшия адвокатски съвет, общо събрание на Нотариалната камара, общо събрание на Камарата на частните съдебни изпълнители. Може да се направи извод, че относно лимитите на отговорността на застрахователя, не съществува единна законодателна уредба. Част от тях се уреждат в закон, друга част – в Устава на съсловната организация, а трета част в подзаконовни нормативни актове, каквато е Наредбата за условията и реда за сключване на договор за задължителна застраховка „Отговорност на

туроператора“ (ДВ, бр. 2/07.01.2014г.). De lege ferenda би било удачно да се предвиди единен подход за определяне на лимита на отговорността.

Друг момент, специфичен за застраховането на „Професионалната отговорност“, е нарастващият брой на професии, за които то е задължително. От така направения преглед, може да се направи изводът, че задължителното застраховане на „Професионалната отговорност“ е характерно само за лицата, упражняващи свободна професия. Законодателят обаче не е възприел такъв подход. Задължителна застраховка „Професионална отговорност“ са длъжни да сключат и лицата, попадащи в списъка на регулираните професии. Въпросът, който се поставя е има ли разлика между свободна и регулирана професия и какъв е критерият за въвеждане на задължителното професионално застраховане? Съгласно параграф 1, т. 29 от ЗДДФЛ: „Лица, упражняващи **свободна професия**“ са: експерт-счетоводителите; консултантите; одиторите; адвокатите; нотариусите; частните съдебни изпълнители; съдебните заседатели; експертите към съда и прокуратурата; лицензираните оценители; представителите по индустриална собственост; медицинските специалисти; преводачите; архитектите; инженерите; техническите ръководители; дейците в културата, образованието, изкуството и науката; застрахователните агенти; други физически лица, за които са налице едновременно следните условия:

- а) осъществяват за своя сметка професионална дейност;
- б) не са регистрирани като еднолични търговци;
- в) са самоосигуряващи се лица по смисъла на Кодекса за социално осигуряване.

Съгласно Решение № 273 от 06.04.2012г. за изменение и допълнение на Решение № 619/2009г. на МС е приет Списък на регулираните професии. Прави впечатление, че някои професии са както свободни, така и регулирани. Примерно адвокатите като професия присъстват в списъка на регулираните професии, но те са и лица, упражняващи свободна професия. Същото се отнася за архитектите, за инженерите, за лицата, работещи в здравеопазването. Понятието „регулирана професия“ е въведено за пръв път с едни от последните изменения и допълнения на Закона за висшето образование. С него боравят още Закона за професионалното образование и обучение и Законът за признаване на професионални квалификации. В обобщение може да се направи извод, че **регулирана професия** е 1. професионална дейност или съвкупност от такива; 2. включена в списъка на регулираните професии; 3. от обществена значимост и/или от съществено значение за живота и здравето на хората; 4. упражняването ѝ е определено от закони, подзаконови или административни разпоредби относно притежаването на специфична професионална квалификация или правоспособност, или членство в професионална организация, работеща за поддържане на високо равнище в съответната професионална област, за осъществяването на което е получила специфично признаване от държавата. На основание тази дефиниция, може да се направи извод, че всички лица, осъществяващи дейност в областта на архитектурата и строителство; ветеринарната медицина; здравеопазването; публичната администрация; сигурността; техниката и технологиите; транспортът и юридическите и счетоводни услуги, са лица, попадащи в кръга на регулираните професии. Всички извън този списък следва да се приеме, че упражняват свободна професия (нерегулирана професия), т.е. такава за която не се изисква признаване на професионална квалификация. В така приетия списък от всички юридически професии, като регулирана е посочена само адвокатската професия. За упражняването на нотариална дейност също се изисква професионална квалификация, но нотариусите липсват в списъка на регулираните професии. Застрахователната област изцяло липсва от списъка. За упражняването на дейност като застрахователен брокер също се изисква професионална квалификация.

В обобщение може да се направи извод, че разграничението между регулирани и свободни професии не е доведено докрай от законодателя. На това основание не може да се даде категоричен отговор за кои професии е задължително професионалното застраховане и за кои не е. Съгласно сега действащото законодателство задължителното застраховане на „Професионалната отговорност“ е въведено само за част от лицата, които при осъществяване на своите професионални компетенции, могат чрез своите действия или бездействия да увредят интересите (живота и/или здравето) на клиентите си, без да е от значение към кой вид професии спадат.

De lege ferenda предлагам:

1. да се въведе единен подход при определяне лимита на отговорност на застрахователя;
2. да се доведе докрай разграничението между свободна и регулирана професия;
3. да се въведат единни правила за задължителното застраховане на „Професионалната отговорност“.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Закон за висшето образование (изм. ДВ. бр.56 от 24 Юли 2015г.)
- [2] Закон за професионалното образование и обучение (изм. ДВ. бр.107 от 24 Декември 2014г.)
- [3] Закон за признаване на професионални квалификации (изм. ДВ. бр.68 от 2 Август 2013г.)
- [4] Закон за задълженията и договорите (изм. ДВ. бр.50 от 30 Май 2008г.)
- [5] Списък на регулираните професии съгласно Решение 273/2012г. на МС
- [6] Кодекс за застраховането (изм. и доп. ДВ. бр.109 от 20 Декември 2013г.)
- [7]http://ec.europa.eu/internal_market/qualifications/regprof/index.cfm?action=regprof&qid=1&mode=asc&maxRows=#top - списък с регулираните професии в държавите – членки на ЕС

За контакти:

Гл. ас. д-р Христина Атанасова, Катедра “Правни науки и екология”, Стопанска академия “Д. А. Ценов” - Свищов, тел.: 0885727659, e-mail: hatanasova@uni-svishtov.bg